

**50 LIČNOSTI
KOJE SU OBILJEŽILE
HRVATSKU I SVIJET**

50 LIČNOSTI
KOJE SU OBILJEŽILE
HRVATSKU I SVIJET

IVAN LAJNVAŠ

Sadržaj

50 LIČNOSTI KOJE SU OBILJEŽILE HRVATSKU I SVIJET IVAN LAJNVAŠ

Kučan Marof, Marofska 45, 42000 Varaždin
Tel.: +385 (042) 207 - 151
E-mail: info@stanek.hr
www.eknjizara.hr

Copyright © STANEK d.o.o., 2023.

Za nakladnika: Nadica Stanek

Autor: Ivan Lajnvaš

Urednik: Josip Stanek

Korektura: Diana Grebličk-Miculinić

Grafički urednik i priprema za tisak:

Snježana Sremić i Zoran Stanek

Tiskano u Hrvatskoj - svibanj, 2023.

ISBN 978-953-8130-87-8

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u
Zagrebu pod brojem 001174663

Sva prava pridržana. Bez pisanog dopuštenja nakladnika
nijedan dio ove knjige ne smije se ni na koji način umnožavati,
fotokopirati, digitalizirati,
i na bilo koji način reproducirati.

„Zahvaljujem Barbari, Luki i Jonathanu
na podršci i pomoći.“

Kazalo ličnosti	6
PREDGOVOR	7

UMJETNOST

Julije Klović	10
Ivan pl. Zajc	13
Vlaho Bukovac	16
Milka Trnina	19
Slava Raškaj	21
Ivan Meštrović	24
Antun Augustinčić	27
Ivan Rabuzin	30
Ruža Pospiš-Baldani	33

SVJETSKI PUTNICI I ISTRAŽIVAČI

Marko Polo	37
Mirko i Stjepan Seljan	40
Stipe Božić	43

VLADARI, VOĐE I POLITIČARI

kralj Tomislav	48
Petar Krešimir IV.	51
Dmitar Zvonimir	54

Pavao I. Bribirski	57
Nikola Šubić Zrinski	60
Franjo Trenk	63
Josip Jelačić	65
Ljudevit Gaj	68
Ivan Mažuranić	71
Josip Juraj Strossmayer	74
Ante Starčević	77
Stjepan Radić	80
Franjo Tuđman	83

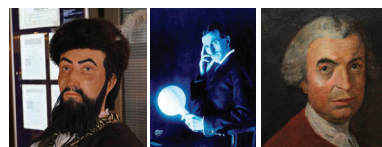
KNJIŽEVNOST

Marko Marulić	87
Marin Držić	90
Ivan Gundulić	93
August Šenoa	96
Marija Jurić Zagorka	99
Antun Gustav Matoš	102
Ivana Brlić-Mažuranić	105
Miroslav Krleža	108
Dobriša Cesarić	111
Dragutin Tadijanović	114

SPORT

Janica Kostelić	118
-----------------------	-----

ZNANSTVENICI I IZUMITELJI

Benedikt Kotruljević	122
Faust Vrančić	124
Ruđer Bošković	128
Ivan Kukuljević Sakcinski	132
Nikola Tesla	136
Dragutin Gorjanović-Kramberger	140
Andrija Mohorovičić	143
Ivan Vučetić	146
Slavoljub Penkala	149
Lavoslav Ružička	152
Andrija Štampar	155
Vladimir Prelog	158
Petar Guberina	161
Literatura	164

KAZALO LIČNOSTI

- Augustinčić, Antun 27
Bošković, Ruđer 128
Božić, Stipe 43
Bribirski, Pavao I. 57
Brlić-Mažuranić, Ivana 105
Bukovac, Vlaho 16
Cesarić, Dobriša 111
Dmitar Zvonimir 54
Držić, Marin 90
Gaj, Ljudevit 68
Gorjanović-Kramberger, Dragutin 140
Guberina, Petar 161
Gundulić, Ivan 93
Jelačić, Josip 65
Jurić Zagorka, Marija 99
Klović, Julije 10
Kostelić, Janica 118
Kotruljević, Benedikt 122
Krlježa, Miroslav 108
Kukuljević Sakcinski, Ivan 132
Marulić, Marko 87
Matoš, Antun Gustav 102
Mažuranić, Ivan 71
Meštrović, Ivan 24
Mohorovičić, Andrija 143
Penkala, Slavoljub 149
Petar Krešimir IV. 51
Polo, Marko 37
Pospiš-Baldani, Ruža 33
Prelog, Vladimir 158
Rabuzin, Ivan 30
Radić, Stjepan 80
Raškaj, Slava 21
Ružička, Lavoslav 152
Seljan, Mirko i Stjepan 40
Starčević, Ante 77
Strossmayer, Josip Juraj 74
Šenoa, August 96
Štampar, Andrija 155
Tadijanović, Dragutin 114
Tesla, Nikola 136
Tomislav, kralj 48
Trenk, Franjo 63
Trnina, Milka 19
Tuđman, Franjo 83
Vrančić, Faust 124
Vučetić, Ivan 146
Zajc, Ivan pl. 13
Zrinski, Nikola Šubić 60

PREDGOVOR

Dragi čitatelji,

pred vama je knjiga o 50 izuzetnih ličnosti. Za većinu njih svi smo u nekom trenutku čuli, s mnogima se susrećemo u nazivima ulica, trgova i institucija ili ih vidamo na javnim spomenicima diljem naše domovine. Ova knjiga će vam opisati njihove živote i djela koja ih čine izuzetnima. Među njima su ličnosti koje su bile ključne osobnosti hrvatske povijesti u svojim područjima, a mnogi su snažno utjecali i na ostatak svijeta.

Za neke je od njih odmah jasno zašto se nalaže na ovakvu popis, a nadam se da ćete uvidjeti zašto su na popisu i neka imena koja se nezasluženo rjeđe pojavljuju u javnosti. Vjerujem da ćete biti iznenađeni s nekim dostignućima za koja možda niste znali. Sastaviti popis ovih ličnosti bio je vrlo zanimljiv, ali i donekle nezahvalan posao. Naime, nije bilo moguće predstaviti sve naše zaslužne ličnosti jer onda više ne bi bilo 50 nego 100-ak ili više imena. Nastojao sam odabrati one koji su u svojim područjima ipak po nečemu još izvrsniji od svojih uglednih kolegica i kolega. Također, na popisu ima i ličnosti koje nisu direktno promijenile svijet, ali su njihova dostignuća uistinu čudesna i mogla bi nam svima biti motivacija da utječemo na svijet oko sebe.

Nadam se da ćete pronaći zanimljivosti koje su vam do sada promaknule i da ćete možda i sami zaželjeti detaljnije proučiti ove ličnosti. A možda ćete, potaknuti ovim odabirom, pokušati

doznati koje bi se još hrvatske ličnosti mogle naći na sličnom popisu.

Ova se knjiga ne mora čitati nekim zadanim redoslijedom, ako baš ne želite. Svih 50 ličnosti raspoređeno je u područja u kojima su stvarali, i to po kronološkom redoslijedu njihova rođenja. Kod nekih se točan datum ne zna pa je navedena samo godina rođenja, kod nekih godine u kojima su vladali, a kod onih nekoliko koji su još živi naveden je samo datum rođenja. Za slučaj da ova knjiga dođe u ruke nekome iz obrazovnog okruženja, vjerujem da ćete pronaći dovoljno razloga da se ove ličnosti češće spominju u našim školama.

Za one koji vole čitalačke izazove, evo jednog. Tijekom proučavanja svih ovih ličnosti uočio sam da se dosta njih međusobno upoznalo i da postoje veze s ostalima s mojeg popisa. U nekim slučajevima to se moglo i predvidjeti, ali u nekima iskreno nisam očekivao da ću naići na poveznicu. Poveznice postoje među ličnostima iz različitih područja i iz različitih razdoblja i sve sam ih uklopio u tekst. Pozivam vas da pronađete sve 52 poveznice među najrazličitijim ličnostima. (Iste godine rođenja i ista mjesta rođenja se ne broje.)

U svakom slučaju, želim vam da uživate u čitanju i proučavanju, i da budete barem malo ponosni na to što sve te ličnosti imaju veze s Hrvatskom.

UMJETNOST

JULIJE KLOVIĆ

IVAN PL. ZAJC

VLAHO BUKOVAC

MILKA TRNINA

SLAVA RAŠKAJ

IVAN MEŠTROVIĆ

ANTUN AUGUSTINČIĆ

IVAN RABUZIN

RUŽA POSPIŠ-BALDANI

JULIJE KLOVIĆ

(1498. – 3. I. 1578.)

„MICHELANGELO MINIJATURE“

Julije Klović jedan je od najcjenjenijih hrvatskih umjetnika koji su uživali svjetski ugled. U svoje doba bio je najveći majstor minijature u europskoj umjetnosti, njegovi suvremenici su ga obilno hvalili i nadjenuli mu nadimak „Michelangelo minijature“. Slavni El Greco je izrađivao i njegove portrete. Giorgio Vasari je u svojem djelu „Život znamenitih slikara, kipara i arhitekata“ (1568.) za Klovića rekao da „nikada nije postojao, niti će ikada postojati izvrsniji minijaturist... nego što je to Julije Klović“.

Rođen je u Vinodolu i već je, prema legendi, u djetinjstvu pokazao izniman talent za slikanje u malom formatu. Navodno je na noktu uspio naslikati "Posljednju večeru". U svakom slučaju, poslan je na obrazovanje u obližnji pavlinski samostan u Crikvenici. Moguće je da se tamo prvi put susreo s kaligrafijom i izradom minijatura i slikarija koje su pratile rukopisne knjige. Uskoro (1515.) kao mladić odlazi u Veneciju gdje stupa u službu kardinala Grimanija. Boravi u Veneciji i Rimu, a tamo mu je prvu poduku pružao slikar Romano, bivši Rafaelov pomoćnik. U tom razdoblju nastaje njegovo prvo značajnije minijaturističko djelo, inspirirano Dürerovom „Bogorodicom na Mjesecu“.

Tijekom 1520-ih je radio na hrvatsko-ugarskom kraljevskom dvoru u Budimu za kralja Ludovika II. Jagelovića. Između ostaloga tamo je u budimskom skriptoriju radio na drugom dijelu Misala Jurja Topuskog. Nakon Mohačke bitke 1526. u kojoj pogiba kralj, Klović se vraća u Italiju, ali i tamo upada u ratnu situaciju. Španjolska vojska ga baca u tamnicu 1527. Tijekom zatvorenštva se zaklinje da će postati redovnik ako preživi. Iduće godine je izašao iz tamnice, 1528. postaje kanonik reda sv. Augustina i odlučuje se usavršiti kao minijaturist.

Njegov pokrovitelj, kardinal Grimani, mu je priskrbio papinu dozvolu da smije boraviti izvan samostana i Julije Klović u 1530-ima putuje s

El Grecov portret Julija Klovića koji u ruci drži Časoslov Farnese

Grimanijem i izrađuje svoja prva istinski vrhunska djela. U tom razdoblju nastaju „Evangelistar Grimani“, „Časoslov Stuart de Rothesay“ i „Komentar poslanice sv. Pavla Rimljanima“. U njima vješto spaja utjecaje rimske škole Rafaelova tipa, sjevernjački naturalizam i elemente vidljive u vatikanskim dekoracijama kakve su izrađivali Michelangelo i Rafael. A pojavljuju se i prvi elementi manirizma koji se ovdje miješa s renesansom.

Oko 1539. prelazi u doživotnu službu kardinala Farnesea i u razdoblju njegova pokroviteljstva izradit će svoja nenadmašna remek-djela. Farnese mu je omogućio boravak u svojoj velebnjoj palači u Rimu i tu dolazi u kontakt s brojnim drugim uglednim umjetnicima tog vremena.

Časoslov Farnese

Kardinal je Klovićeva djela poklanjao europskim vladarima pa su time njegova umjetnička djela postala dio elitne dvorske kulture tog vremena. Ujedno je i Klović postao vrlo cijenjen i poznat umjetnik na mnogim europskim dvorovima. Čak ga je kontaktirao i kasniji moćni španjolski kralj Filip II. koji ga je htio dovesti u kraljevski skriptorij. On je tu ponudu odbio, ali je poslao svoja djela da posluže za uzor budućim umjetnicima u Španjolskoj. Jedno vrijeme je boravio i u Firenci, na dvoru utjecajnog kneza Cosima Medicija koji ga je također htio angažirati za sebe. U Firenci nije ostao, ali je brojnim portretnim minijaturama oživio slikarstvo minijatura u tom gradu.

U Rimu, u koji se uvijek vraćao, je upoznao vodeće umjetnike tog vremena. Došao je u dodir s velikanima umjetnosti: Michelangelom, Rafaelom, Bruegelom i Vasarijem, a El Greca je čak i podučavao i preporučio ga je svojem kardinalu Farneseu. El Greco je toliko cijenio Julija Klovića i njegovu pomoć da je izradio dva njegova portreta, a veliku čast mu je učinio i time što ga je prikazao

na svojoj znamenitoj slici „Istjerivanje trgovaca iz hrama“ gdje se Klović pojavljuje zajedno sa Michelangelom, Tizianom i Rafaelom.

Njegovo najpoznatije i najizvrsnije remek-djelo je veličanstveni „Časoslov Farnese“ (ili „Officium Virginis“), što ga je 1546. dovršio za svojeg mecenu, kardinala Farnesea. Izrađivao ga je tijekom 8-9 godina i smatra ga se nenadmašnim umjetničkim djelom. Radi se o molitvenoj knjizi malenog formata koja je oslikana s 28 majstorskih minijatura koje prikazuju prizore iz Starog i Novog zavjeta. Već stoljećima privlači pozornost i divljenje birane umjetničke publike diljem svijeta. Stranice su u potpunosti oslikane, imaju raskošne margine na kojima su ljudske figure, arhitektonski elementi, građevine, krajolici, vedute, životinje i medaljoni s portretima. Klović je majstorski savršeno spojio različite utjecaje i elemente te dokazao svoju jedinstvenu slikarsku virtuoznost. Očito je da je poznavao različite slikarske krugove, kao što su Dürerov, Bruegelov i Michelangelov, ali ih je virtuoznošću izvedbe u

Časoslov Farnese

minijaturi Klović sve nadmašio. Djelo se danas čuva kao vrhunska dragocjenost u knjižnici Pier-

port Morgan u New Yorku. Zanimljivo je da ga je upravo s tim djelom u ruci i portretirao El Greco.

Jedna Klovićeva minijatura

Julije Klović je posljednji veliki predstavnik slikarstva u minijaturi. Svakako je svojom inventivnošću i virtuožnošću zaslužio biti među najznačajnijim umjetnicima tadašnjeg manirizma, ali i slikarstva općenito. Uzori su mu bili velikani poput Michelangela i Rafaela, ali je on njihovu monumentalnost u slikarstvu prebacio u minijaturu i u tom ih izričaju nadmašio. Njegovi suvremenici su ga izuzetno cijenili, a i danas ga se smatra jednim od velikana svjetske umjetnosti.

IVAN pl. ZAJC

(3. VIII. 1832. – 16. XII. 1914.)

NAJPOZNATIJI HRVATSKI KOMPOZITOR

Ivan Zajc autor je hrvatske najpopularnije opere i ujedno naš jedini kompozitor koji je bio međunarodno izrazito priznat i popularan. Osim skladanjem, bavio se i dirigiranjem, a bio je i glazbeni pedagog. Uz njegovo se ime obično koristi naziv „plemeniti“ premda nije bio plemićkog podrijetla. Taj naziv možda proizlazi iz toga što je za zasluge na području glazbe nagrađen titulom viteza reda Franje Josipa I. Kad bismo sličnu titulu potražili u drugim europskim jezicima i sustavima titula onda bismo ga možda zvali Ivan von Zajc ili Sir Ivan Zajc.

Rođen je u Rijeci 1832. godine. Njegov otac je htio da on postane pravnik i nije bio oduševljen time da „gubi vrijeme“ na glazbu. Međutim, on je već u 14. godini skladao svoju prvu skladbu i brzo je postalo jasno da će Ivan Zajc upravo u području glazbe ostvariti svoj životni poziv.

Upisao je glazbeni konzervatorij u Milanu a zanimljivo je da je tamo navodno dobio na korištenje sobu slavnog Giuseppea Verdija, čijim će stopama krenuti. Studirao je skladanje, instrumentaciju i dramsku glazbu. Tijekom studija (1850. – 1855.) komponira razne skladbe, a od svih kandidata upravo je njegova opera „La Tirolese“ izabrana za javnu izvedbu. Također mu služi na čast da mu je ponuđeno izuzetno cijenjeno mjesto dirigenta u legendarnoj milanskoj Scali. No, obiteljske prilike prisilile su ga da se vrati u Rijeku nakon studija.

U Rijeci je primljen na mjesto dirigenta gradskog kazališnog orkestra, a radio je i kao nastavnik u Filharmoničkom zavodu. Cijelo to vrijeme i dalje uporno sklada i vodeća je ličnost kulturnog života grada. Međutim, smatrao je da bi trebao napredovati i to odlaskom u veliku europsku prijestolnicu.

Godine 1862. napušta Rijeku i s obitelji seli se u tadašnji centar europske glazbe – u Beč. Tu postaje iznimno uspješan i počinje razdoblje kada je s lakoćom stvorio brojne skladbe, a najviše se

Ivan pl. Zajc

istaknuo svojim operetama. Suradivao je s bečkim majstorom operete, Franzom von Suppéom (koji je inače rođen u našem Splitu), i postao

Nova glasbena tragedija.

Predstava 25.

Izvan **Nepar. Opera.** predbrojke.

Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu.

Danas u subotu dan 4. studenoga 1876.

igevat će se:

Nikola Šubić-Zrinski.

Glasbena tragedija u 3 čina (9 slikah), napisao Hugo Badalić, glasnopisario Ivan pl. Zajc.

Ravnatelj g. Ivan pl. Zajc.

U prizoru stavio nadredatelj g. Josip Fraudentreich.

L I C A:

Nikola Šubić-Zrinski, hrvatski zapovjednik Sigeta	G. Nell.
Eva, njegova žena	Gja. Ludóva.
Jelena, mlava zdi	Gja. Gerósova.
Galpar Alupé	G. Kratošvil.
Lovo Juranić	G. Gróh.
Vuk Papratović	G. Rándl.
Sokjman Veliki, turski car	G. Chóstak.
Mohamed Sokolović, veliki vezir	G. Kamitt.
Mirafa, bosanski paša	G. Piemenšić.
Ali Pantić, zapovjednik topništva	G. Kozil.
Ibrahim Beg-ber	G. Novak.
Levi, lošnik Sokjmanov	G. Anton ml.

Hrvatski čimbenici i vodari: — Turski vezir — Bili, Ovdalio, Rasi, Hrvat anaja — Zbo vla — Događa se pol. 1666. rana slika u Beču, ostalo u gradji Sigeti i pred čim u tihim tiskom.

Svjetlost veliku činu slika „Pad Sigetská“, od preko 30 osoba izvedena, uredio nadredatelj g. J. Fraudentreich.

Sborovi pjevanji su glasovi sl. pjevačkih družtva: „Kolo“ i „Merkur“.

U 10 sliki dolaze se pjesme savazila čina. Ivan Preinzer i to:

„Turski pjes. pjesni č. 10. čina. Preinzer i biskup sbor. „Mladost“ pjesni č. 10. čina. Preinzer i biskup. „Arabski pjes.“ pjesni č. 10. čina. Vornaslin, Strossmayer, Gerano i Kargolci. „Ples hajdudera“ pjesni č. 10. čina. Preinzerova su gónani. Frasinó, Rosenber, Ludrig i Mahalep.

Nova dekoracija staroga grada Sigeta nasliko je g. Benenke d' Andrea.

Odjela je većim stranom po izvornim starijskih slikah novo nabavljeno i po kn. garderobieru F. Frikella sgotovljeno.

Ulazne cijene. — Leda u L. 1. 3 fr. redi 2 fr. 4 fr. u drugu 3 fr. 5 fr. — Događa se prava slika i fr. 4 fr. — Zlatom slika u parteru 2 fr. u obzoru 1 fr. 20 fr. — Događa se slika i parter 2 fr. — Zlatom slika u parteru 30 fr. — Za čim. kupa slika slika u 10 fr. — Polovna slika u 5 fr. — Zlatom slika u 10 fr. — L. 1. 1 fr. — slika u 10 fr. — Događa se slika u 10 fr.

Plakat za izvedbu slavne Zajčeve opere

cijenjeni glazbenik. Podučavao je glazbu, komponirao, i dirigirao izvedbama brojnih vlastitih djela. Bečka publika je izvrsno prihvaćala njegove operete, a sama carica Elizabeta je zatražila i zasebnu izvedbu njegove operete „Momci na brod!“. U tom razdoblju skladao je i čuveni rodoljubni zbor „U boj, u boj!“ koji će se kasnije pojaviti u njegovoj najslavnijoj operi.

Tijekom tog bečkog razdoblja susretao se i s drugim Hrvatima koji su u to vrijeme bili tamo, kao što je August Šenoa. Oni su ga počeli nagovarati da se vrati u domovinu, u Zagreb, i pomogne ustanoviti nacionalnu operu kao instituciju. Među uglednim nagovarateljima bili su pjesnik Petar Preradović i biskup Josip Juraj Strossmayer. Osim prihvaćanja njihovih razloga, još je jedan čimbenik pridonio odlasku u Zagreb. U Beču nije uspio razviti svoje operno djelovanje kako je želio, a odlazak u Zagreb bi mu omogućio upravo to.

Godine 1870. dolazi u Zagreb gdje odmah

postaje vodeća ličnost razvoja glazbenih institucija na najvišem nivou. Postaje ravnatelj opere Hrvatskog narodnog kazališta i ravnatelj glazbene škole Hrvatskog glazbenog zavoda. Time je objedinio vođenje glazbenog obrazovanja i upravljanje opernim razvojem hrvatske glazbe. Među prvim operama koje je ta nova institucija izvela bila je njegova opera „Mislav“. Uslijedile su i druge praižvedbe njegovih opera, ali i veliki repertoar najpoznatijih europskih skladatelja. Zagrebačka publika dobila je priliku sada u Zagrebu doživjeti opere i operete velikana glazbene umjetnosti poput Verdija, Rossinija, Bellinija, Mozarta, Smetane i Straussa.

Godine 1876. održana je prva izvedba njegovog najpoznatijeg djela – opere „Nikola Šubić Zrinski“. Zajčevu remek-djelo od onda je izvedeno više od 1500 puta i vjerojatno je najpoznatija hrvatska opera. Ta opera ima tri čina i spada u podvrstu velike (junačke) opere. Stručnjaci je nazivaju raskošnom u njezinu melodijskom bogatstvu, junačke se scene izmjenjuju s nježnim i lirskim, a emocionalnost opere je svakako jedan od razloga zašto je i dalje na redovitom repertoaru. Libreto je napisao Hugo Badalić, a radnja opisuje posljednje dane tragičnog događaja hrvatske povijesti, junačke obrane Sigeta koju je 1566. vodio Nikola Šubić Zrinski. Silna uspješnost i trajna popularnost ove opere proizlazi iz toga što opisuje stvaran povijesni događaj, ali i iz majstorskog skladateljeva dočaravanja poznate priče. Svatko ima svoj omiljeni dio te opere, a kao najdojmljiviji dijelovi najčešće se spominju oproštaj Zrinskog i veličanstveno finale. Opera „Nikola Šubić Zrinski“ po nekima je postala i dio nacionalnog identiteta, a Boris Papandopulo je izjavio: „Postoje opere i postoji Zrinski“.

Ivan pl. Zajc za života je skladao oko 1200 skladbi, ali je točan broj teško utvrditi. Iako je najuspješniji bio kao skladatelj opera i opereta, vrijedi spomenuti da je bio impresivno raznolik skladatelj. Među njegovim djelima su opere, operete, zborovi, mise, oratoriji, kantate, popijevke, budnice, komorna i orkestralna djela, himne i simfonijske slike. Njegova skladba je bila i u užem izboru na natječaju za hrvatsku himnu.

Bio je uspješan kao skladatelj (po čemu ga najviše pamtimo), ali i kao glazbeni pedagog. Popularnost mu je prešla granice Hrvatske i bio je tražena osoba u velikim centrima europske

Prizori iz opere Nikola Šubić Zrinski

glazbe. Zanimljivo je da je njegov rad priznat i na drugim kontinentima. Jedna njegova skladba je himna čileanske ratne mornarice, a zbor „U boj, u boj!“ japanski zborovi izvode na hrvatskom je-

ziku. Naime, u Japanu se poštuje povijesna ličnost Nikole Šubića Zrinskog, a s njime i glazba Ivana Zajca koja ga dočarava u operi.

HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci

VLAHO BUKOVAC

(4. VII. 1855. – 23. IV. 1922.)

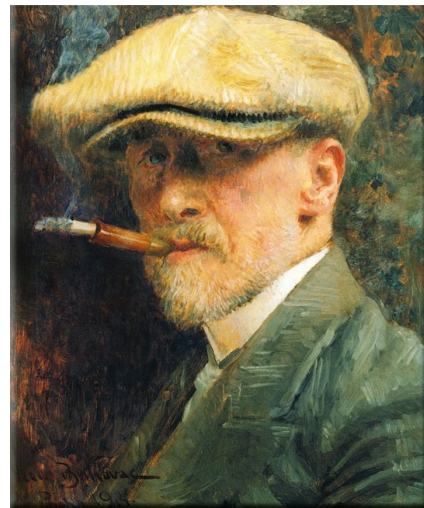
„SUPERSTAR“ HRVATSKOG SLIKARSTVA

Vlaho Bukovac našao bi se na vrhu popisa kod gotovo svakoga koga bi se pitalo da nabroji nekoliko hrvatskih slikara. Njegov životni put zvuči kao pustolovni roman, a za života je bio jedan od najtraženijih europskih slikara. Prolaskom vremena on je i dalje ostao naš vjerojatno najpoznatiji slikar, a njegova djela i dalje se smatraju remek-djelima.

Pustolovni život počinje u Cavtatu, na krajnjem jugu Hrvatske. Još kao dječaka stric ga odvodi u Sjevernu Ameriku gdje je jedno vrijeme bio i u kažnjeničkoj koloniji. Povratkom u Europu sad je već usvojio tri jezika – novousvojeni engleski, te materinji hrvatski i talijanski (dio obiteljskog stabla u sebi ima talijanske krvi, a i upravni jezik tada u Dalmaciji je bio talijanski).

Počinje se baviti moreplovstvom te kratko vrijeme radi na brodovima koji su putovali po Jadranskom, Sredozemnom i Crnom moru te po Atlantskom oceanu. Zbog nesreće ta karijera ubrzo završava i on s bratom odlazi u Južnu Ameriku. Tamo je savladao i španjolski jezik te se zaposlio u tvornici vagona. Tijekom boravka u Peruu naslikao je portret predsjednika Perua i tu se može naslutiti čime će se kasnije proslaviti.

Ušteđevinu je uložio na put u Sjevernu Ameriku (San Francisco) gdje radi razne poslove, ali i sve više slika. Portrete je dobro unovčio i vratio se u Europu s lijepom ušteđevinom. Godine 1877. se počinje i službeno školovati za slikara – u Parizu na Akademiji. U Parizu je zablistao, usvojio još jedan svjetski jezik (francuski) i postao izuzetno tražen slikar. Redovito izlaže na Salonu i osvaja nagrade i publiku. Jedini je slikar koji je unatoč strogim pravilima izlagao s tri pseudonima (Bukovac, Andrez i Faggioni). Postao je megazvijezda. Sagradio je i vlastiti atelijer na Montmartru. U Parizu se povezuje i s engleskim visokim društvom pa jedno vrijeme odlazi i u Englesku gdje također postaje tražena zvijezda. Cijelo ovo vrijeme redovito se vraća i u Hrvatsku i neumorno

Autoportret Vlaho Bukovca

slika. Slikao je stotine portreta, između ostalih i vladarske obitelji susjednih zemalja.

Njegova velika slava utjecala je na to da su brojni uglednici radili na tome da ga nagovore da se trajno nastani u Zagrebu. Godine 1893. se preselio u Zagreb. Njegova golema energija i neopisivi ugled megazvijezde svjetskog slikarstva doprinijeli su uzletu hrvatskog slikarskog kruga i razvoju hrvatske moderne općenito. Nastaju dvije velebne kompozicije – „Gundulićev san“ i „Hrvatski narodni preporod“ (svečani zastor Hrvatskog narodnog kazališta) koje je izradio 1894. i 1895. godine. U tom razdoblju mu je pripala čast da portretira i cara Franju Josipa I. osobno. Kod Bukovca je car učinio i posebnu iznimku – osobno je strpljivo pozirao. Ostali carski portretisti su uglavnom slikali prema predlošku i obučenju lutki.

Gundulićev san

Godine 1896. je organizirana Milenijska izložba u Budimpešti. Izložba je trebala slaviti tisuću godina Ugarskog Kraljevstva, a usput prikazati i ostale nacije unutar Austro-Ugarske. Vlaho Bukovac je iskoristio svoj utjecaj i isposlovao uvjete kakve Mađari ne bi odobrili nikome drugome. Naime, on je bio tolika „faca“ da su odobrili da na hrvatskom paviljonu budu izvršene samo

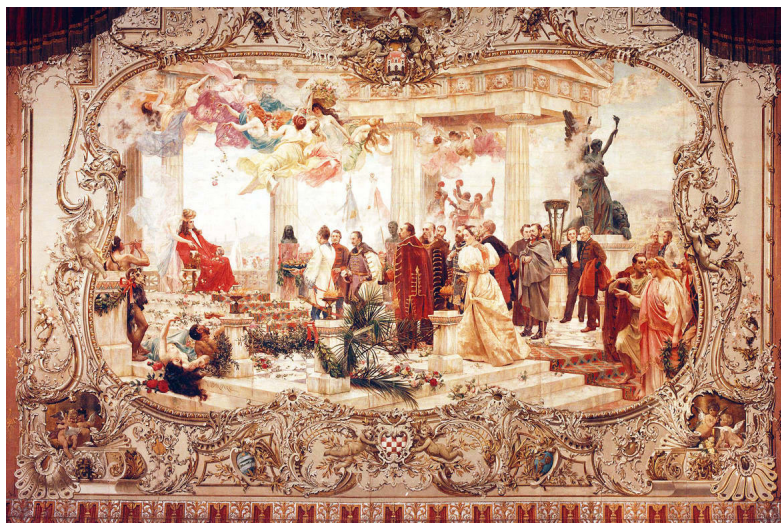
hrvatske zastave, da se dopremi hrvatska zemlja i raspe oko cijelog paviljona i da se metalna konstrukcija paviljona nakon izložbe prenese u Hrvatsku. Izložbu je posjetio i car i tamo odlikovao baš Vlahu Bukovca ordenom Franje Josipa I. Na temelju tog paviljona i konstrukcije izrađen je u Zagrebu današnji Umjetnički paviljon i postao je središnje mjesto hrvatske likovne umjetnosti.

Alegorija slikarstva

Portret cara Franje Josipa I.

Nakon nekoliko godina odlazi iz Zagreba u rodni Cavtat gdje boravi iduće četiri godine a onda se ponovo seli – u Beč. Iz Beča odlazi u Prag jer tamo postaje profesor na Akademiji. Posljednje godine života se posvetio i podučavanju na Akademiji, nastojao je savladati i češki jezik, a istovremeno je i održavao kontakte s prijateljima i kolegama iz cijele Europe. Više puta se vraća u domovinu, a jedno vrijeme provodi i u Engleskoj. Svugdje i dalje uživa u statusu „superstara“ slikarstva i njegovi portreti nikad nisu prestali bivati traženima. Zasigurno je zanimljiv bio susret s drugim velikanom hrvatske umjetnosti –

*Svečani zastor HNK
u Zagrebu*

kiparom Ivanom Meštrovićem. Međusobno su se portretirali 1908.

Na kraju Prvog svjetskog rata je kao član češkog izaslanstva sudjelovao na Mirovnoj konferenciji u Versaillesu, a iste godine objavljuje i svoju autobiografiju. Preminuo je u Pragu.

Teško je Vlahu Bukovca dočarati s ovako malo riječi. Njegova putovanja i doživljaji se čine kao da su sastavljeni od nekoliko različitih biografija i teško bi bilo naći neku drugu povijesnu ličnost koja ima tako šarolik životopis. Cijelo vrijeme neumorno slika i cijelo vrijeme je velika zvijezda u svim europskim zemljama u kojima je boravio. Redovito se vraćao u Hrvatsku i uvijek se nadao da će se pred kraj života trajno vratiti u rodni kraj. Njegova slava i utjecaj trajno su obilježili hrvatsko slikarstvo i umjetnost tog razdoblja, a njegovi portreti, aktovi, pejzaži i velike povijesne kompozicije ostaju vrhunska djela za sve buduće generacije. Ono što je također fascinantno jest da on nije bio samo majstor slikar nego i utjecajan poliglota koji je pokretao projekte i institucije, susretao vladare i podučavao umjetnike.

MILKA TRNINA

(19. XII. 1863. – 18. V. 1941.)

NAJVEĆA HRVATSKA OPERNA SOPRANISTICA

Milka Trnina smatra se našom najznačajnijom sopranisticom, ali i jednom od najvećih umjetnica u svjetskoj povijesti opere. Zbog njezina glasa nazivali su je „hrvatskim slavujem“ i bila je poštovana diljem svijeta. Hvalili su je kolege, stručna kritika, publika i sami kompozitori čije je skladbe izvodila.

Temeljnu glazbenu naobrazbu je prošla u Zagrebu kod Ide Wimberger i Ivana pl. Zajca. Nakon toga odlazi na bečki Konzervatorij gdje će 1883. biti nagrađena zlatnom medaljom nakon polaganja završnog ispita. Već je tijekom studija debitirala u zagrebačkoj Operi (1882.), a nakon studija prvi angažman nalazi u Leipzigu, Grazu i Bremenu. Svoj repertoar brzo obogaćuje s tridesetak raznih opernih uloga.

Godine 1890. godine je primljena u operu u Münchenu gdje će biti imenovana kraljevskom bavarskom opernom pjevačicom. Od brojnih uloga koje je otpjevala najdraže su joj bile junakinje Wagnerovih opera, a posebno lik Elizabete iz „Tannhäusera“ te Izolde iz „Tristana i Izolde“. Upravo te Wagnerove uloge će joj donijeti svjetsku slavu. Njezine interpretacije će postati uzor za buduće naraštaje i svrstavaju je u sam vrh svjetske operne produkcije. Kritika će njezinu interpretaciju Izolde opisati kao savršeno utjelovljenje tog lika. Vrijedi spomenuti da su izuzetno hvaljene bile i njezine uloge u Beethovenovim i Mozartovim djelima, ali je kritika najviše cijenila njezine wagnerijanske uloge za koje se tvrdilo da ih pjeva baš onako kako ih je zamislio sam Wagner. Upravo u bavarskom okruženju će joj kritika nadjenuti naziv „hrvatskog slavuja“.

Milka Trnina je osim redovitog opernog angažmana nastupala i na brojnim glazbenim manifestacijama te posebno svečanim povijesnim događajima. Primjer takva nastupa je koncert u Moskvi gdje je pjevala na krunidbi ruskog cara Nikole II. Prema želji carice izvela je Izoldinu ariju iz „Tristana i Izolde“. Carski par ju je osobno nagradio

Milka Trnina

za njezinu izvedbu. Car joj je poklonio veliki dijamantni broš ukrašen rubinima, koji se danas čuva u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, a carica joj je poklonila briljantnu narukvicu.

Vrhunac svoje sjajne svjetske karijere ostvarila je ulogom u slavnoj „Tosci“ Giacomina Puccinija. Izvodila je naslovnu ulogu na praiizvedbama u Londonu (1900.) i New Yorku (1901.), a kompo-

Milka Trnina u ulozi Tosce

zitor je izjavio da se nijedna pjevačica nije približila njezinoj interpretaciji Tosce.

Svoju blistavu karijeru je razvijala u slavnim opernim kućama kao što su londonski Covent Garden i njujorški Metropolitan. U Londonu je redovito nastupala od 1898., a u New Yorku od 1900. Promovirala je izvođenje Wagnerovih opera izvan Njemačke pa je tako mogla svoje omiljene uloge ostvariti i na ovim slavnim pozornicama. Tijekom boravka u New Yorku se družila s eminentnim ličnostima tog vremena, među kojima je bio još jedan slavni Hrvat, Nikola Tesla.

Kritika i publika su isticali njezin topli, so-

noran i plemenit glas „čarobne milozvučnosti“. Osim nenadmašnim glasom ona se isticala među opernim divama i svojim pristupom dramskoj interpretaciji. Naime, Milka Trnina je smatrala da su osim glazbene bitne i dramska i vizualna komponenta, pa su i zbog toga njezine izvedbe uvijek bile za korak ispred ostalih tadašnjih sopranistica.

Godine 1906. je prekinula karijeru na njezinu vrhuncu. Naime, pojavili su se zdravstveni problemi s upalom mimičkog živca zbog kojih je smatrala da više ne može pružati svoje najbolje izvedbe. Ona je i inače bila vrlo samokritična. Nije dopustila da se sačuvaju snimke njezinih izvedbi jer ih nije smatrala dovoljno kvalitetnima.

Nakon završetka operne karijere bavila se glazbenom podukom, a 1913. se vratila u Zagreb gdje je postala voditeljicom odjela solopjevanja na Muzičkoj akademiji (do 1931.). Jedna od učenica joj je bila i Zinka Kunc, koja će uskoro i sama postati velika svjetska operna zvijezda. Istovremeno se bavila i dobrotvornim radom pa je tako zadnji javni nastup imala 1916. kada je u zagrebačkoj katedrali pjevala Cherubinijevu „Ave Mariju“ na dobrotvornom koncertu.

Milka Trnina je ostvarila 65 uloga u otprilike 1200 nastupa diljem svijeta. Pjevala je na više jezika i nastupala uz najveća imena operne glazbe tog vremena, kao što je Enrico Caruso. Hvaljena je i nagrađivana diljem svijeta i postoji cijeli niz institucija i nagrada koje nose njeno ime. A zanimljive su i dvije neglazbene stvari koje po njoj nose ime. Naime, jedan od slapova na Plitvičkim jezerima je imenovan po njoj. Druga je vezana uz priču o švicarskom proizvođaču čokolade Carlu Russu-Suchardu koji je bio veliki ljubitelj Wagnerovih opera i njezinih interpretacija pa je navodno upravo po njoj imenovao jednu od najpoznatijih čokolada na svijetu – „Milku“.

SLAVA RAŠKAJ

(2. I. 1877. – 29. III. 1906.)

HRVATSKA MAJSTORICA AKVARELA

Kad se govori o Slavi Raškaj, prečesto se naglasak stavlja na činjenicu da je bila gluhonijema slikarica. Međutim, bilo bi poštenije da se razmatra što je sve postigla unatoč takvu hendikepu.

Slava Raškaj je rođena u Ozlju u relativno imućnoj obitelji Raškaj. Njezino djetinjstvo je neminovno bilo oblikovano njezinim hendikepom zbog kojeg se od najmanje dobi povlačila u samoću, kako vlastitu, tako i u samoću pejzaža oko sebe. Ali u samoći ozaljskog krajolika pronašla je utočište i smirenje, a svoje osjećaje počela je umjesto na verbalan izražavati na likovni način, u početku rezbareći kuhinjskim nožićem po namještaju.

Kad je navršila osam godina roditelji su je poslali u daleki Beč u školu za gluhonijeme. U toj školi velika pozornost se poklanjala i likovnom izražavanju pa iz tog razdoblja potiču njezini radovi u tehnikama olovke i tuša. Ti radovi nisu bile školske vinjete jer je ona ipak umjesto vitezova radije crtala vrlo detaljne i razrađene studije biljaka i cvjetova. Ubrzo je počela raditi i u tehnici akvarela koja će postati njezina omiljena i najbolja tehnika.

Kad je navršila 18 godina roditelji su je na govor ozaljskog učitelja pustili u Zagreb kako bi stekla slikarsku naobrazbu. U to vrijeme nije postojala Likovna akademije nego su mladi slikari i slikarice zanat učili kod već afirmiranih slikara. Nju je prihvatio Bela Čikoš Sesija koji ju je počeo podučavati u svojem atelijeru. Njegove poduke bile su usmjerene njegovim vlastitim slikarskim umijećem pa je Slava u početku učila slikati uljem na platnu, a motivi su često bile mrtve prirode. Sve što je naučila polako je prenijela i na svoje akvarele, a kad je preko praznika odlazila u rodni Ozalj, tamo je najviše slikala pejzaže umjesto mrtvih priroda.

Cijelo to vrijeme ona je živjela u sobi u Zavodu za gluhonijeme u Ilici, no uskoro se ukazala

Autoportret Slave Raškaj

potreba da se za nju negdje organizira pravi atelijer. Na pomalo bizaran način ona ga je i dobila. Pravi atelijer u Zagrebu su u to vrijeme mogli imati samo već ugledni slikari, no unutar Zavoda su preuredili sobu mrtvačnice. Obojali su je u bijelo i pretvorili u slikaričin atelijer. U istom razdoblju njezin joj je učitelj pokazao niz svojih crteža i akvarela koji su prikazivali stare gradove, ruševine i prirodu. I to se ispostavilo presudnim za daljnji razvoj Slave Raškaj kao slikarice.

Njezin atelijer postaje priroda, i više se nije ograničavala na slikanje u mračnoj sobici ili u bivšoj mrtvačnici. Njezini akvareli počinju sve više prikazivati ozaljske pejzaže, ali i druge krajolike kao što su zagrebački parkovi i Botanički vrt. Njezin način slikanja možda najzanimljivije opisuje njezin brat koji joj je ponekad pravio društvo u ozaljskom kraju. Prema njemu njezina tehnika je bila čudo jer je na bijeli arak papira bez vučenja kontura direktno nanosila boje i iz kaosa boja ubrzo bi nastala prekrasna slika potpuno vjerna motivu u prirodi.

Ozalj u snijegu

Godine 1898. je u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu priređena izložba Društva hrvatskih umjetnika gdje su svoje radove izložili najpoznatiji slikari i slikarice tog vremena, a među njima su bili i radovi Slave Raškaj. Ona je izložila šest svojih akvarela i time je ona i službeno postala slikaricom. Njezini suvremenici su i dalje više cijenili Otona Ivekovića i Vlahu Bukovca, ali sada se među njima pojavila i ona. Njezini akvareli, iako nisu bili u skladu s „modom“ koja je podrazumijevala ulja na platnu velikog formata, uskoro su se našli i na izložbama u St Peterburgu i Moskvi.

Godine 1899. ona napušta Zagreb i vraća se u Ozalj gdje svo vrijeme posvećuje slikanju akvarela. U tom razdoblju su nastala njezina najvrnija djela po kojima se i svrstala na zaslueno mjesto u povijesti hrvatske umjetnosti. Osebujne učinke postizala je slikajući na pravom akvarel papiru i koristeći bjelinu papira i sve svjetlije tonove koji su ujedno i temeljno obilježje slika koje su nastale u tom periodu. U svibnju

1900. su njezine slike izložene i na Svjetskoj izložbi u Parizu. Nakon toga je uslijedilo još nekoliko grupnih izložbi, dok je prva potpuno samostalna

Ruže

Lopoči I

izložba postavljena 1957., daleko nakon njezine smrti.

Nažalost, na vrhuncu svojeg slikarskog razvoja njezino zdravstveno stanje se pogoršalo i zbog depresije se počela sve više povlačiti i uskoro je morala biti hospitalizirana. Posljednjih nekoliko godina života je provela u Zavodu za umobolne gdje je sve manje slikala i preminula 1906.

Možemo samo pretpostaviti što je sve još moglo nastati da je ona dulje poživjela. Sigurno

je da nije stigla pokazati svu raskoš svojeg iznimnog talenta, ali već i ono što je postigla za života je zavidno. Bila je najsajjnija akvarelistkinja hrvatskog slikarstva koja je oživjela tada pomalo zapostavljeni dio likovne umjetnosti. Također je uspjeh, za ono vrijeme, da se jedna slikarica uspjela probiti na svjetske izložbe i za razliku od mnogih izašla iz okvira koje su postavljali slavni učitelji tog doba.

IVAN MEŠTROVIĆ

(15. VIII. 1883. – 16. I. 1962.)

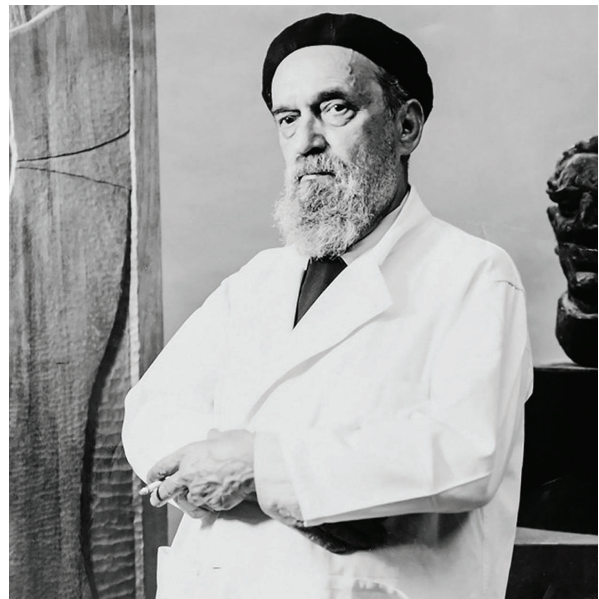
NAJSLAVNIJI HRVATSKI KIPAR

Ivan Meštrović je naš najpoznatiji kipar i jedan od rijetkih naših umjetnika koji su dostigli svjetsku slavu. Bio je tražen u brojnim zemljama svijeta, a njegove radove naručivali su i željeli brojni svjetski državnici i vladari. A on je uvijek isticao svoje hrvatsko porijeklo i pred kraj života većinu svojeg imetka ostavio hrvatskom narodu.

Rođen je u Vrpolju, u Slavoniji, gdje su njegovi roditelji bili na sezonskom radu. Odrastao je u obiteljskoj kući u Otavicama, u dalmatinskom zaleđu. Tamo je živio pastirskim životom, ali je često, dok je čuvao ovce, rezbario drvo. Od oca je naučio koristiti dlijeto pa je još kao tinejdžer imao i prvu izložbu u rodnom kraju. Poslan je u Split gdje su odmah uočili njegov izuzetni talent pa je uskoro došlo vrijeme i za viši stupanj umjetničkog obrazovanja. Primljen je u bečku Akademiju likovnih umjetnosti gdje su ga podučavali Edmund Hellmer i Otto Wagner. (Ovaj prvi je poznat i po tome da je to isti profesor koji je odbio jednog austrijskog potencijalnog studenta koji će se kasnije pretvoriti u nacističko čudovište.)

Tijekom studiranja u Beču se upoznao sa secesijom, koja će dugo ostati važan element njegove umjetnosti. Na secesijskoj izložbi 1906. je centralni eksponat bilo Meštrovićevo djelo – „Zdenac života“. To njegovo rano remek-djelo majstorski prikazuje ciklus života, a iz Beča je premješteno u Zagreb pred zgradu HNK gdje se i danas nalazi.

Nakon nekoliko godina u Beču Meštrović odlazi u Pariz gdje izlaže na slavnim pariškim Salonima. Njegov sve veći ugled mu je omogućio da postane i član ocjenjivačkog povjerenstva. Družio se sa slavnim Augustom Rodinom koji je za njega izjavio da ga nema čemu poučiti. Jedno vrijeme je boravio i u Rimu gdje je 1911. sudjelovao na izložbi povodom obljetnice talijanskog ujedinjenja. Od svih svjetskih kipara on je osvojio prvu nagradu za kiparstvo, dok je prvu nagradu za slikarstvo osvojio Gustav Klimt.

Ivan Meštrović

Novac od te nagrade je upotrijebio da izgradi obiteljsku kuću u Otavicama, a dizajnirao je i financirao izgradnju osnovne škole i antimalarijske ambulante. Ta škola i ambulanta su bile uništene tijekom velikosrpske okupacije u 1990-ima. Zahvalnost rodnom kraju i roditeljima je više puta iskazivao kroz djela, a posebno se ističe činjenica da jedno od njegovih poznatijih djela, „Povijest Hrvata“, nosi lice njegove majke.

Godine 1915. je postavio izložbu u Londonu, u slavnom Victoria and Albert Museumu, koji je osim Rodinu jedino njemu omogućio postavljanje samostalne izložbe. Iste godine se i politički jače angažira u tzv. Jugoslavenskom odboru jer se počelo raditi na uspostavi ravno-

Povijest Hrvata

pravne zajedničke države južnih Slavena. Kasnije će se gorko razočarati u toj ideji koja se pokazala potpuno naivnom.

Tijekom 1920-ih dulje boravi u Zagrebu gdje je postavljen i za rektora na Akademiji. U to vrijeme nastaje i veći broj njegovih javnih spomenika od kojih se najčešće spominju spomenik biskupu Strossmayeru, te kipovi Marka Marulića i Grgura Ninskog u Splitu.

Kip Grgura Ninskog ima i vlastitu pustolovnu povijest. Naime, prvi kip je odbijen jer su ga u Splitu smatrali premalim, pa je taj kip završio u Varaždinu pred Franjevačkom crkvom, preko Meštrovićevih osobnih veza. Novi kip je uistinu bio puno veći i postavljen je na Peristilu. Međutim, tamo nije ostao. Promjenama vlasti mijenja se i stav prema Grguru i Meštroviću pa je kip uklonjen i kasnije postavljen na današnjoj lokaciji, izvan gradskih zidina. A u jednom trenutku je nastao i treći kip koji je u sjedištu nekadašnje Grgurove biskupije, u Ninu.

Meštrović je nekoliko puta odlazio i u Ameri-

ku gdje je također bio izuzetno cijenjen i tražen. Nakon prve samostalne izložbe 1924. kritika ga je nazvala „novim Michelangelom“. Prilikom te prve izložbe je susreo i upoznao jednog od velikana svjetske povijesti – Nikolu Teslu. Par godina kasnije ga je angažirao grad Chicago da izradi monumentalne skulpture indijanaca koje su danas ponos grada. Goleme konjaničke skulpture su izrađene u Zagrebu da bi nizom vlakova i brodova u dijelovima doputovale u Chicago.

Tijekom 1930-ih godina se bavio i graditeljskom djelatnošću. Nastaju velika obiteljska vila u Splitu, obiteljski mauzolej u Otavicama i veliki kružni umjetnički paviljon u središtu Zagreba – današnji Dom hrvatskih likovnih umjetnika.

Početak Drugog svjetskog rata upada u probleme zbog svojih jasnih političkih stavova. Ustaški režim ga je dao 1942. uhapsiti i osuditi na smrt, ali je u zadnji čas intervencijom najviših krugova stranih vlasti oslobođen. Kardinal Stepinac mu je preko Vatikana isposlovao odlazak u Italiju i Meštrović napušta domovinu. Nakon kratkog boravka u Italiji odlazi u SAD gdje će živjeti do kraja života. Nakon rata nije

Grgur Ninski u Varaždinu

Zdenac života

htio prihvatiti pozive komunističkih vlasti jer nije želio biti iskorišten za njihovu promociju, jer se nije slagao s komunističkom diktaturom u svojoj domovini.

U SAD-u je 1947. galerija „Metropolitan“ organizirala njegovu samostalnu izložbu. To je bilo prvi put da su tu čast omogućili živućem umjetniku. Primljen je u američku akademiju znanosti i umjetnosti, a predsjednik Eisenhower mu je 1954. osobno uručio dokumente koji mu potvrđuju američko državljanstvo. Posljednje radno mjesto Ivana Meštrovića je bilo mjesto sveučilišnog profesora na sveučilištu Notre Dame u gradu South Bendu. I danas se na kampusu nalazi tristotinjak njegovih skulptura.

U domovinu se vratio samo kratko 1959. i to tek kad su mu omogućili da posjeti kardinala Štepinca kojeg su komunisti držali u pritvoru u Krašiću. Ubrzo se vratio u Ameriku i tamo je pre-

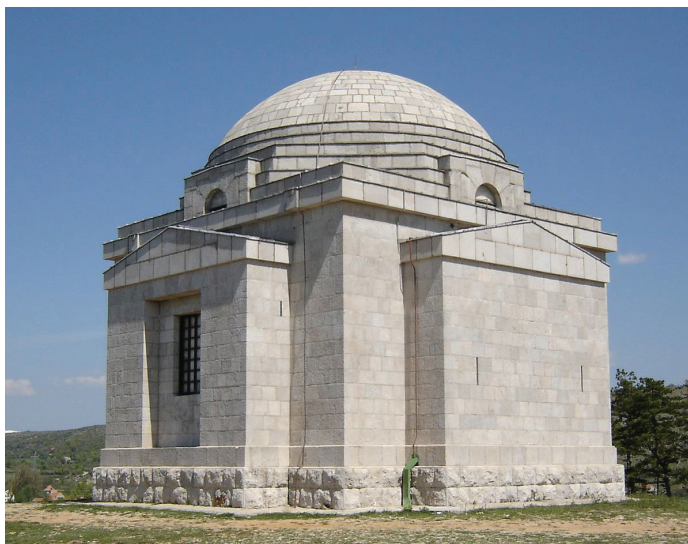

Spomenik Indijancima u Chicagu

minuo 1962., a prema vlastitoj želji pokopan je u obiteljskom mauzoleju u Otavicama.

Ivan Meštrović ostavio je više od 3000 umjetničkih djela. Vlastitom odlukom je svoje posjede i veliki dio svojih radova oporučno ostavio hrvatskom narodu. Cijelo imanje je danas pod upravom zaklade koja nosi njegovo ime i skrbi se o izloženim djelima.

Tijekom života je Ivan Meštrović bio velika kiparska zvijezda, slično kao Vlaho Bukovac među slikarima. Dva velikana su se i susrela u Pragu 1908., te su izradila međusobne portrete. Meštrović je do danas naš svjetski najuspješniji kipar i vjerojatno bismo svi njega prvog naveli kad bi trebalo imenovati hrvatske kipare.

Meštrovićev mauzolej u Otavicama

ANTUN AUGUSTINČIĆ

(4. V. 1900. – 10. V. 1979.)

HRVATSKI KIPAR SVJETSKOG UGLEDA

Antun Augustinčić spada među najznačajnije hrvatske kipare 20. stoljeća. Ostvario je zapažena djela u nekoliko kiparskih vrsta, ali je vjerojatno najpoznatiji kao autor monumentalnih skulptura. Njegovi spomenici krase brojne svjetske države i institucije, a ističe se činjenica da je upravo on bio izabran za kipara čije djelo će biti postavljeno pred zgradom sjedišta UN-a u New Yorku.

Rođen je u zagorskom gradiću Klanjcu gdje je završio i osnovnu školu. Svoje likovno obrazovanje je nastavio u Zagrebu gdje su ga na studiju kiparstva podučavali velikani hrvatskog kiparstva – Robert Frangeš Mihanović i Ivan Meštrović. Diplomirao je 1924. i uskoro odlazi u Pariz. Tamo se dalje školovao na Akademiji likovne umjetnosti uz pomoć stipendije francuske vlade.

Tijekom boravka u Parizu je upoznao i velikog Rodina i u tom razdoblju se polako oblikovao njegov osobni stil. Iako je tijekom obrazovanja izučavao nekadašnje (Michelangelo i Rafael) i moderne (Meštrović i Rodin) majstore Augustinčić se malo odmiče od posve akademskog kiparstva i razvija svoju verziju realizma. Obično ga se hvalilo zbog njegove preciznosti, anatomske virtuoznosti i korištenju psihološkog prikazivanja. Zanimljivo je da se tijekom boravka u Parizu bavio i drugim vidovima umjetnosti. Naime, sudjelovao je u natjecajima velikih kozmetičkih tvrtki i izrađivao nacрте za parfemske bočice.

Povratkom u Zagreb se posvećuje izradi monumentalnih skulptura kojima će steći sve veći ugled tijekom 1930-ih. Primjer velikog međunarodnog projekta na kojem je radio je bila konjanička skulptura maršala Pilsudskog koju je naručila Poljska. Skulptura je bila završena 1939., ali je zbog niza povijesnih okolnosti morala pričekati da je se i postavi u Katowicama. Godine 1939. je njegovo još poznatije djelo postavljeno u Ženevi. Preko tadašnjeg jugoslavenskog ministra Cvetkovića je dobio narudžbu za skulpturu koja

Antun Augustinčić

će predstaviti tadašnju državu u Međunarodnom uredu rada. Tako je njegov „Rudar“ završio pred međunarodnom institucijom u Švicarskoj gdje se i danas nalazi. Tijekom slijedećih desetljeća njegova će se monumentalna djela pojaviti diljem svijeta.

Njegov zanimljivi životopis je tijekom 1940-ih poprimio sve više međunarodnu razinu. Boravio je i u SSSR-u gdje je kao član jugoslavenskog izaslanstva sudjelovao u izradi novčanica i ordena za tamošnju buduću državu. Kasnije je imenovan i počasnim članom njihove Akademije znanosti i umjetnosti. U domovini je postao profesorom na Akademiji likovnih umjetnosti, a od 1947. je postao član JAZU-a i voditelj majstorske radionice kiparstva.

Mir

Vrhunac njegova utjecaja se vjerojatno očituje u projektu za UN. Početkom 1950-ih je dobio priliku sudjelovati u opremanju nove zgrade Ujedinjenih naroda i njezina okoliša. Augustinčić je odlučio izraditi trijumfalni ženski konjanički lik koji u uzdignutoj ruci umjesto oružja drži maslinovu granu. Komisija UN-a

je prihvatila tu ideju i 1954. je spomenik „Mir“ svečano otkrio tadašnji glavni tajnik UN-a Dag Hammarskjöld. Skulptura je postala izuzetno popularna pa se kasnije pojavila i na pamtljivoj crvenoj novčanici od 100 dinara i kao logo filmske kuće Croatia film. Danas brigu o spomeniku vodi Republika Hrvatska.

Antun Augustinčić izrađivao je monumentalne spomenike u brojnim drugim državama, a posebno se ističe njegov „Spomenik žrtvama fašizma“ u Etiopiji (1955.) koji je osobno naručio etiopski car. Pobjeđivao je i u brojnim međunarodnim natjecanjima: u Buenos Airesu ili u Kairu gdje se planirao raditi spomenik graditeljima Sueskog kanala.

Kiparstvo Antuna Augustinčića je najpoznatije po monumentalnim javnim skulpturama, ali ne smiju se zanemariti i druge vrste njegovih radova. Radio je niz portreta znamenitih ličnosti, zasebne skulpturalne kompozicije za nadgrobne spomenike (u Zagrebu i Varaždinu), medalje i ordene, a dojmljiv je i njegov niz putenih ženskih aktova i torza iz 1950-ih. Obično se ne spominje da se taj veliki kipar bavio i dizajnom, on je i autor odlikovanja i medalja socijalističke Jugoslavije. Njihov dizajn se raspalom druge Jugoslavije više ne koristi, ali je pohranjen u Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo. Augustinčić je također i tvorac grba socijalističke Hrvatske. Svi grbovi tadašnjih republika su rađeni na isti kalup, a on je u hrvatski grb uspio ukomponirati Jadransko

Torzo

Rudar

more i hrvatsku šahovnicu, uz tada neizostavnu crvenu petokraku.

Augustinčiću se ponekad prigovara za njegov politički angažman i kritičari mu prigovaraju da je ustvari bio režimski kipar. On je doduše bio uključen u komunistički pokret pa je donekle i logično da je lakše dolazio do narudžbi u drugoj polovici 20. stoljeća, ali treba imati na umu da su njegova djela tražili predstavnici svih kojekakvih režima na ovim prostorima. On je radio portrete kralja Aleksandra u doba monarhističke Jugoslavije, Ante Pavelića tijekom NDH (1942.) a 1943. je prvi put izradio i bistu komunističkog vođe Josipa Broza Tita. Također, napomenimo da veliki dio njegovih portreta ne prikazuje političare. Iako postoje njegovi prikazi Ante Starčevića (skica), Stjepana Radića i maršala Tita, izradio je i spomenike Marinu Držiću, Lavoslavu Ružički, Andriji Štamparu, te skice za spomenike Nikoli Tesli i Miroslavu Krleži. Bilo bi nepravdedno, a i nepotrebno, njegov veliki kiparski opus proma-

Seljačka buna

trati samo kroz prizmu politike.

Hrvatskoj javnosti su najpoznatija dva njegova djela koja i danas stoje u javnom prostoru. Prvi je njegov dramatični „Spomenik maršalu Titu“ iz 1948. koji je u Kumrovcu, a drugi je njegovo posljednje monumentalno djelo: „Spomenik seljačkoj buni i Matiji Gupcu“ iz 1973. koji je pokraj dvorca Oršić u Gornjoj Stubici. Taj uistinu impresivan spomenik je izrađen od bronce i kamena, a reljef u njegovoj pozadini zauzima gotovo 200 kvadratnih metara.

Antun Augustinčić je oporučno svoja djela ostavio rodnom gradu gdje se od 1976. nalazi Galerija Antuna Augustinčića, koja je prvi namjenski građeni muzej kiparstva na ovim prostorima. Tamo je moguće vidjeti veći dio njegovih djela, a jedan dio postava su replike kipova koji su postavljeni po svijetu. U podnožju jednog od njegovih djela („Nošenje ranjenika“) je sam umjetnik i sahranjen.